

Woord vooraf

De origine van dit boek gaat ver terug. In mei 2000 werd er, naar aanleiding van de voltooiing van de inventarisatie van een aantal archieffondsen, door het Algemeen Rijksarchief te Damme een conferentie georganiseerd over de Vlaamse waterschappen en hun betekenis voor de geschiedenis van de Vlaamse kustvlakte.¹ Een groot icoon van de geschiedenis van ons landschap, mijn leermeester wijlen Adriaan Verhulst, was daar nog zeer actief aanwezig, maar ook de toen nog jonge onderzoeker Dries Tys die dan de laatste hand legde aan zijn doctoraatsthesis.² Op deze conferentie presenteerden wijzelf een eerste status quaestionis van recent, ondermeer onder mijn leiding via verhandelingen, tot stand gekomen onderzoek en een aantal nieuwe onderzoekspistes over de sociaal-economische, politieke en historisch-geografische geschiedenis van ons kustgebied in de late Middeleeuwen en de vroege Moderne Tijden. Het bleek dat in het kustgebied, van de 13de tot de 16de eeuw, de specifieke sociale samenlevingsvormen totaal anders evolueerden dan in binnen-Vlaanderen en in die periode de basis werd gelegd voor een in kust-Vlaanderen, in vergelijking met zandig-Vlaanderen, geheel anders functionerende maatschappij tot diep in de 19de eeuw.³ Het bleek ook dat de specifieke sociale samenlevingsvormen er een veel grotere invloed hadden op de landschapsgeschiedenis dan vroeger werd aangenomen. Ook al was op het internationaal congres van 1978⁴ over de geschiedenis van het kustlandschap in de Nederlanden, de ‘human factor’ veel sterker benadrukt dan ooit tevoren ten opzichte van de ‘physical factor’ in de evolutiegeschiedenis van dit gebied, de menselijke invloed diende nog heel wat meer aandacht te krijgen dan hij al had gekregen. Dit betekent niet dat de fysische factoren van ondergeschikt belang waren, neen, ons onderzoek, maar ondermeer ook dat van Tys en van Augustyn voor Vlaanderen en van Van de Ven, De Kraker en vele anderen voor Nederland, toonde precies aan dat de sociale samenlevingsvormen in belangrijke mate bepaald werden door de strijd van de mens met de natuur maar ook dat de nieuwe organisatie van de samenleving die uit deze ‘strijd’ resulteerde op haar beurt de grilligheden van fysieke natuur sterk kon beïnvloeden.

Vele vragen bleven en blijven evenwel nog onopgelost: de chronologie, de invloed van lokale factoren en de wijzigende sociale organisatie etc. is nog altijd niet goed bekend.

¹ Waterschappen en de maatschappelijke en ecologische transformatie van de kustvlakte in de Middeleeuwen en het Ancien Régime. Bedenkingen en onderzoeksmogelijkheden. In: Eric Huys en Maurice Vandermaesen, eds., *Polders en Wateringen. Studiedag georganiseerd te Damme op 19 mei 2000. Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën*, Miscellanea Archivistica. Studia 139, Brussel, 2001, pp. 111-134.

² Dries Tys, *Een middeleeuws landschap als materiële cultuur: de interactie tussen macht en ruimte in een kustgebied en de wording van een laatmiddeleeuws tot vroegmodern landschap*. Kamerlings Ambacht, 500-1200/1600, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling Brussel VUB, 2002-2003.

³ Verder uitgewerkt in: Erik Thoen, “‘Social agrosystems’ as an economic concept to explain regional differences. An essay taking the former county of Flanders as an example (Middle Ages-19th century)”. In: Bas J.P. van Bavel and Peter Hoppenbrouwers, eds., *Landholding and land transfer in the North Sea Area (late Middle Ages- 19th century)*, CORN Publication series 5, Brepols, Turnhout, 2004, pp. 47-66.

⁴ Zie de neerslag van dit congres in: A. Verhulst en M.K.E. Gotschalk ed., *Transgressies en occupatiegeschiedenis in de kustgebieden van Nederland en België*. Gent, 1980.

Veel nieuw onderzoek werd de laatste jaren uitgevoerd om onze kennis van de evolutie van het kustlandschap nog te verbeteren. Zo werd er ondermeer, behalve het al vermeld onderzoek, aan de universiteit Gent in samenwerking met de universiteit Wageningen (onder leiding van mezelf en collega J.Vervloet) een interdisciplinair project op touw gezet in 2001 'Verdronken cultuurlandschappen in het grensgebied van België en Nederland', waarin de beloftevolle onderzoekers Alexander Lehouck, Nele Vanslebrouck en Vanessa Gelorini actief waren⁵. Het al vroeger opgestart doctoraatsonderzoek van Tim Soens werd grotendeels in dit project geïntegreerd. De andere resultaten van dit interdisciplinair onderzoek zullen eveneens grotendeels in deze reeks worden gepubliceerd.

Tim, wiens boek hier voorligt, was ten tijde van het hoger vermeld congres te Brugge nog maar pas assistent geworden en presenteerde er dus nog geen paper maar was er wel al aanwezig. Hij was de aangewezen man om de vroegste geschiedenis van een belangrijke maar slecht bekende Vlaamse instelling, de 'wateringen' of 'eveningen' in heel die hoger geschetste problematiek te integreren. Met zijn werkgever en zijn intelligentie deed hij dit met brio en dat in combinatie met een assistentschap aan de Gentse Universiteit. Op een overtuigende manier wist hij de ontstaansgeschiedenis van de wateringen in dit verhaal te integreren, verhaal dat hij overigens in belangrijke mate zelf wist aan te vullen en te nuanceren. Zo krijgt met dit boek de samenhang tussen sociale organisatie en de duurzame ontwikkeling van het gebied een nieuwe dimensie. Ook het belang van de rol van de bezitsstructuren in de duurzame ontwikkeling wordt met stevige data onderbouwd. Het boek is geen ouderwetse feitengeschiedenis maar een weloverwogen interpretatie van data en verschijnselen in een geïntegreerde geschiedschrijving waarin moderne begrippen als duurzaamheid en kapitalisme een grote rol spelen. Niet alleen zij dus die over de geschiedenis van onze Vlaamse kustvlakte werken of over de geschiedenis van de middeleeuwse instellingen, maar ook zij die de historische evolutie van 'duurzaamheid' en van 'kapitalisme' in een lange termijnperspectief wil bestuderen, zullen niet meer om dit prachtige boek heen kunnen.

Erik Thoen

Gewoon Hoogleraar Universiteit Gent

December, 2008

⁵ Enkele voorlopige resultaten zijn te vinden in :